

TUTKIMUSRAPORTTI

HELSINKI

Suomenlinna C86

Arkeologinen valvonta

12.9.-18.10.2016, 20.2.2017

AKDG 5125:10

MUSEOVIRASTO

ARKISTO- JA TIETOPALVELUT | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

PETRO PESONEN

Tiivistelmä

Suomenlinnan linnoituksen Iso Mustasaarella tehtiin syksyllä 2016 arkeologista valvontaa rakennuksen C86 (sotilaskeittiö, työsiirtolan toimisto) seinustalla. 1970-luvulla rakennuksessa on tehty peruskorjaus, jolloin alapohja on uusittu maanvaraisena ilman kuivatusrakenteita. Koska julkisivuissa on näkynyt kapillaarista kosteuden nousua ja on herännyt epäily sisäilmaongelmista, salaojitetaan rakennus ja tässä yhteydessä seinänvierustoja kaivetaan auki. Rakennus C86 on alun perin vuonna 1841 rakennettu sotilaskeittiöksi ja myöhemmin se toimi sotilaiden majoitustilana, pesulana ja viimeksi, vuodesta 1971 alkaen rakennus on ollut Suomenlinnan Työsiirtolan toimistona. Suomenlinnan hoitokunta tilasi arkeologisen valvonnan Museoviraston Arkeologisilta kenttäpalveluilta. Valvonta toteutettiin samaan aikaan rakennuksen C83 koekäivauksen kanssa syys-lokakuussa 2016.

Kaivutyöt tehtiin työsiirtolan toimesta vankityövoimalla, työvälineenä käytettiin lapiota. Tästä johtuen eteneminen oli niin hidasta, että valvonta ei ollut jatkuvaa. Yhteensä talon seinän vierustoja kaivettiin auki 36,83 m² talon koillis- ja luoteisseinustoilla. Paikoin pinnan alla oli tiilensekaisia purkukerroksia ja koillisseinällä oli kallion pinnalla hiilinen kerros, mutta mitään varsinaista kulttuurikerrosta ei kaivetulla alueella ollut. Rakenteitakaan ei tullut vastaan. Kallio tuli vastaan 30-50 cm syvyydellä maan pinnasta ja siellä missä se saatiin kaivamalla näkyviin, erottui selvästi kuinka kalliota on leikattu talon perustuksia varten.

Kansikuva: AKDG 5125:10. Rakennuksen C86 itäpääty, koillisesta. Kuvaaja: Satu Koivisto.

Sisällysluettelo

Arkisto- ja rekisteritiedot.....	2
Kohteen sijaintikartta	3
1. Johdanto	4
2. Tutkimushistoria ja lähdeaineisto	5
3. Tutkittava alue ja sen historiallinen tausta.....	6
4. Työn kulku, menetelmät ja havainnot.....	8
5. Yhteenveto	12
Lähteet.....	12
Digitaalikuvaluettelo.....	13
Mittauspiirustus	14

Arkisto- ja rekisteritiedot

Arkeologinen koekaivaus

Tutkimuslaitos: Museovirasto/Arkeologiset kenttäpalvelut

Kaivausjohtaja: FL Petro Pesonen

Lausunnot: MV/124/05.04.01.02/2015

Kunta: Helsinki

Alue: Suomenlinna

Muinaisjäännöskohde: Suomenlinna (1000025127)

Rakennus C86 (Työsiirtolan toimisto)

Kenttätyöaika: 12.-16.9., 19.-20.9., 22.9., 26.9., 28.9., 4.10., 17.-18.10.2016 sekä 20.2.2017

Peruskartta: L4133 (TM35-lehtijako), 203406 (Yleislehtijako),
tutkimusalueen koordinaatit P: 6669245, I: 388446, z= 14-15 m mpy
(ETRS-TM35FIN)

Tutkimusten rahoittaja: Suomenlinnan hoitokunta

Alkuperäinen raportti: Museoviraston arkisto, Helsinki

Kopio: Suomenlinnan hoitokunta, Helsingin kaupunginmuseo

Kaivauspinta-ala: 36,83 m²

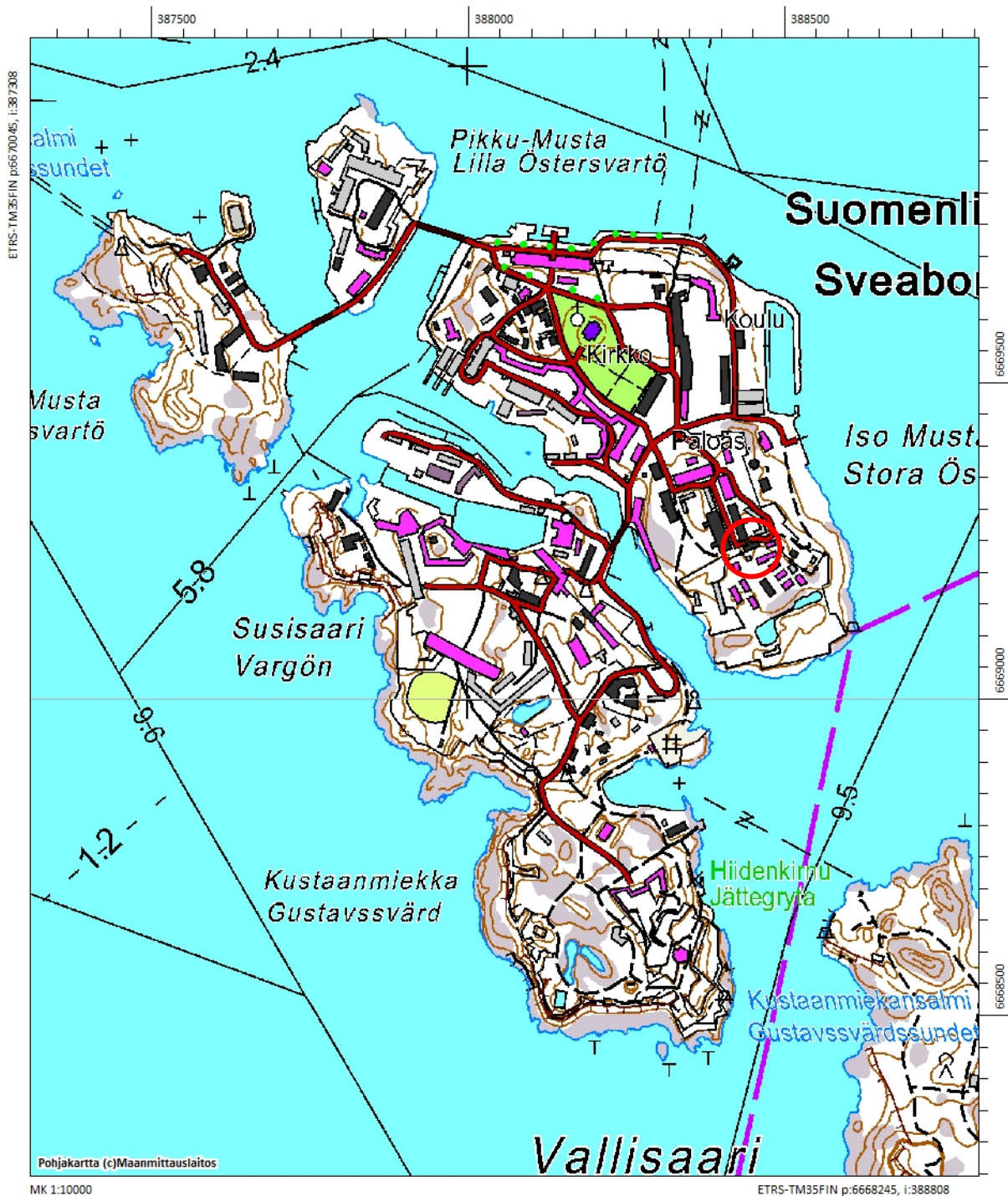
Löydöt: -

Digitaalikuvat: AKDG 5125:1-18

Aikaisemmat tutkimukset: Vesa Laulumaa ja John Lagerstedt, Suomenlinnan kaupunkiarkeologisen selvityksen päivitys 2013

Suomenlinnassa on tehty runsaasti arkeologisia tarkastuksia ja valvontoja sekä maalla että veden alla Suomenlinnan edustalla

Kohteen sijaintikartta

Kohteen sijainti Suomenlinnassa merkitty punaisella ympyrällä. Mittakaava 1:10000.

1. Johdanto

Helsingin saaristossa sijaitsevan pääasiassa 1700-luvulla rakennetun Suomenlinnan linnoituksen Iso Mustasaarella tehtiin syksyllä 2016 arkeologista valvontaa rakennuksen C86 (sotilaskeittiö, työsiirtolan toimisto) seinustalla 1970-luvulla rakennuksessa on tehty peruskorjaus, jolloin alapohja on uusittu maanvaraisena ilman kuivatusrakenteita. Koska julkisivuissa on näkynyt kapillaarista kosteuden nousua ja on herännyt epäily sisäilmaongelmista, salaojitetaan rakennus ja tässä yhteydessä seinänvierustoja kaivetaan auki. Museoviraston lausunnon (MV/124/05.04.01.02/2015) mukaan salaojituksen kaivutyöt tuli tehdä arkeologin valvonnassa.

Rakennus C86 on rakennettu vuonna 1841 sotilaskeittiöksi ja myöhemmin se toimi sotilaiden majoitustilana, pesulana ja viimeksi, vuodesta 1971 alkaen rakennus on ollut Suomenlinnan Työsiirtolan toimistona.

Suomenlinnan hoitokunta tilasi arkeologisen valvonnan Museoviraston Arkeologisilta kenttäpalveluilta. Valvonta toteutettiin samaan aikaan rakennuksen C83 koekaivauksen kanssa pääasiassa syyskuussa 2016. Suunnittelukokous pidettiin Suomenlinnassa 12.9.2016 ja kenttätyöpäiviä olivat C86:n osalta 13.-16.9, 19.-20.9, 22.9, 26.9, 28.9, 4.10 ja 17.-18.10.2016. Yleensä rakennuksella oli tarvetta käydä vain lyhyesti seuraamassa työtilannetta. Työsiirtolan vangit suorittivat lapiolla varsinaisen kaivutyön. Dokumentointia teki allekirjoittaneen lisäksi Satu Koivisto 4.10 ja Janne Hymylä 17.-18.10. Hymylä myös mittasi kaivannot ja teki korkomittaukset 18.10.2016. Sääolosuhteet olivat työn aikana pääasiassa kauniin aurinkoiset. Valvonnan jälkityöt on tehty helmikuussa 2017. Kaivannossa ilmennyttä puujäännettä käytiin vielä tarkastamassa 20.2.2017 (Petro Pesonen).

Helsingissä 20.2.2017

Petro Pesonen, FL

2. Tutkimushistoria ja lähdeaineisto

Suomenlinnan rakennuskantaa on selvitetty Museoviraston ja Suomenlinnan hoitokunnan 1997 julkaisemassa kirjassa *Suomenlinnan rakennusten historia*. Myös Iso Mustasaarella sijaitsevan entisen sotilaskeittiön eli nykyisen Suomenlinnan Työsiirtolan toimiston (rakennus C86) historiaa on selvitetty kirjassa.¹

Museoviraston rakennushistorian osaston apulaistutkija Ritva Veijola-Reipas teki 2008 arkistotutkimuksena Suomenlinnan arkeologisen selvityksen, jossa käytettiin päälähteenä venäläisen insinöörikomennuskunnan karttamateriaaleja. Vuonna 2013 tutkimusta täydennettiin Ruotsin vallan aikaisen Kungliga krigsarkivetin Sveaborg-kokoelman piirustusten perusteella tehdyllä arkistoselvityksellä, jonka teki Museoviraston Arkeologisten kenttäpalveluiden tutkija John Lagerstedt. Samalla Suomenlinnan alueella tehtiin jonkin verran maastotutkimuksia. Projektin johtajana toimi Museoviraston Arkeologisten kenttäpalvelujen tutkija Vesa Laulumaa. Projektin loppuraporttiin yhdistettiin sekä Ruotsin että Venäjän vallan aikaisten karttojen ja piirosten perusteella laadittu paikkatietokanta Suomenlinnan puretuista rakennuksista.²

AKDG 5125:12. Rakennus C86, luoteesta. Kuvaaja: Satu Koivisto.

¹ Suomenlinnan rakennusten historia, s. 186-187.

² Ritva Veijola-Reipas 2008. Suomenlinnan arkeologinen selvitys; Vesa Laulumaa ja John Lagerstedt 2013. Suomenlinnan kaupunkiarkeologisen selvityksen päivitys. Museoviraston arkisto.

3. Tutkittava alue ja sen historiallinen tausta³

Rakennus C86 rakennettiin vuonna 1841. Siinä oli aluksi vain yksi 100 m² suuruinen huone. Rakennus toimi sotilaskeittiönä ja siellä oli neljä suurta liettä. Pääjulkisivua korosti keskirisaliitti ja sen päällä oli attika. Varuskuntakorttelin sotilaskeittiöiden rakentaminen oli osa 1830-luvulla aloitettua kasarmien rakennushanketta, joka tarkoituksena oli linnoituksen puolustamisen tehostaminen.

1850-luvulla puiset alapohjat ja eteisen katto purettiin, vanhat palkit vaihdettiin ja neljä liettä ja kaksi venäläistä uunia muurattiin uudelleen. Rappaukset ja maalaukset uusittiin sisällä ja ulkona. Sisäänkäynnin yhteyteen rakennettiin puinen ulkoeteinen. Vuonna 1862 tehtiin ikkunoiden vaihtoa ja vuonna 1871 keittiön ja eteisen puulattiat korvattiin mukulakivillä.

Vuosina 1873-1875 rakennus muutettiin invalidikomppanian majoitustiloiksi. Eteisen tilalle tehtiin kivirakenteinen poikkipääty, jossa varastoitiin paistettua leipää. Kattoa jouduttiin korjaamaan kosteusvaurioiden takia ja liedet purettiin sänkyjen tieltä. Keittiölle ja leipomolle erotettiin oma pieni huone. Vuonna 1882 tehtiin puinen rapattu väliseinä ja vuonna 1892 uusittiin vesikatto ja katto maalattiin punamultamaalilla.

Vuonna 1902 rakennusta jatkettiin itään päin kahdella varastohuoneella. Näihin tiloihin tuli miehistön puku- ja tarvikevarasto sekä kuivamuonavarasto. Rakennukseen majoitettiin linnoituksen esikunnan komentokunnan 22 miestä. Vuonna 1907 rakennus sai sähkövalaistuksen. 1920-luvulla rakennusta käytettiin pesulana.

Vuonna 1971 rakennus korjattiin Suomenlinnan Työsiirtolan toimistoksi. Korjaustyön alkaessa vesikatto oli ehjä, mutta yläpohjat olivat romahtaneet. Rakennusta sanottiin tuolloin sillivarastoksi. Toimistotilat kunnostettiin työsiirtolan johtajille, työpäällikölle ja sosiaalihenkilöstölle.

Vuonna 2013 tehdyn Suomenlinnan arkeologisen selvityksen mukaan ruotsalaisajalla (1747-1808) sotilaskeittiön kaakkoiskulman tuntumassa on ollut rakennus (O16-C). Kyseinen rakennus on käsityöläisten kasarmi (Handivärks casern) ja lähinnä se on kuitenkin työsiirtolan rakennuksien C94 ja C95 sekä niiden keskellä olevan pihamaan kohdalla. Rakennus näkyy vielä vuosien 1752 ja 1753 kartoilla, mutta myöhemmissä kartoissa se ei enää esiinny. Venäläisajalla sotilaskeittiörakennuksen itäreunassa oli rakennus 163 ja sen länsipuolella rakennus 162. Rakennus 163 oli Sinebrychoffin kapakkarakennus ja se on olemassa vielä vuoden 1851 kartalla. Rakennukselle 162 ei ole erityistä identifiointia.

³ Luku on lyhennetty teoksesta Suomenlinnan rakennusten historia, s. 186-187.

Ote vuoden 1750 yleissilmäskartasta. Käsiyöläisten kasarmi ympäröity punaisella. Kungliga krigsarkivet, Tukholma: Sveaborg-kokoelma.

AKDG 5125:3. Rakennus C86 työmaa aidattuna, koillisesta. Kuvaja: Petro Pesonen.

Ison Mustasaaren kartta 1800-luvun puolenvälin jälkeen. Sotilaskeittiön molemmilla puolilla on rakennukset. Venäläisen insinöörikomennuskunnan kartat. Kansallisarkisto: VeSa Suomenlinnan linnoitus- ja rakennuspiirustusten arkisto C:0052.

4. Työn kulku, menetelmät ja havainnot

Rakennuksen C86 koillis- ja luoteisseinustoille tehdyt kaivannot kaivettiin lapioin Suomenlinnan työsiirtolan vankien toimesta, työsiirtolan mestarin ja Suomenlinnan hoitokunnan ohjauksessa. Kaivannon leveys oli noin 1,3–1,6 metriä. Syvyydeltään kaivanto oli yleensä noin 50 cm, mutta talon eteisen lounaisnurkkaan tehtiin lähes metrin syvyinen koepisto. Muuallakin kaivettiin paikoin syvemmälle, jotta nähtäisiin millä syvyydellä kallio tulee näkyviin. Koska työ eteni satunnaisesti ja varsin hitaasti, sovittiin työn tilaajan ja suoje-
luviranomaisen kanssa, että valvonnan ei tarvitse olla jatkuvaa.

Mittauksia tehtiin aluksi VRS-GPS –satelliittipaikantimella (tarkkuus 1 cm), mutta sillä oli hankala päästä mittaamaan talon seinän lähellä olevia pisteitä. Lopuksi koko kaivausalue ilmiöineen mitattiin takymetrillä. Kartoituksen lisäksi työnkulkua dokumentoitiin valokuvaamalla ja muistiinpanoin. Piirroksia ei tehty. Mitään löytöjä ei valvonnassa otettu talteen, mutta työmiesten löytämiä esineitä valokuvattiin jonkin verran. Valvonnan valokuvat on luetteloitu WebMuskettiin numeroilla AKDG 5125:1-18.

Työ aloitettiin rakennuksen lyhyeltä koillisseinältä, missä kaivannon eteläpäättä rajasi työsiirtolan aita. Täällä kallio tuli esiin 30-40 cm syvyydellä. Kaivannon eteläosassa kallio painui syvemmälle eikä sitä kaivettu esiin.

Kalliota on louhittu perustuksia varten ja kallion pinta laskee poispäin rakennuksesta, itään. Aivan kallion pinnalla oli multa- ja purku(?)kerroksen alla noin 3-5 cm paksu hiilinen ja musta kerros. Kaivannon eteläosassa oli runsaasti tiiliä ja tiilimurskaa sekä yksittäinen muotoiltu laakakivi.

AKDG 5125:1. Hiilikerros näkyvässä kaivannon profiilissa, lounaasta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

AKDG 5125:4. Kaivutilanne koillisella 15.9 aamupäivällä, luoteesta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

Seuraavaksi kaivettiin oja rakennuksen luoteisseinän itäosaan eli eteisosan itäpuolelle. Tässä kaivannossa ei tavoitettu kalliota ensinkään vaikka syvimmillään mentiin eteisen nurkassa jopa 80 cm:iin asti. Tässä nurkassa oli myös kaapeli, joka otettiin esiin. Maa oli tällä seinämällä huomattavasti kovempaa kuin koillisseinällä. Maa oli mustanpuhuvaa multaista ja tiilensekaista purkukerrosta, josta löytyi jonkin verran eläinten luita ja laastia. Seinän kivisokkelin alla näkyi kallion pintaa hieman kaivussyvyyden alapuolella. Kaivanto tarkastettiin vielä 20.2.2017, koska tälle seinämälle laitetaan syvemmälle menevä pumppukaivo. Kaivutöissä tuli vastaan lautamainen puujäännös, joka oli modernin täyterokoksen alla, mutta tiilimurskakerroksen päällä. Tiilien alla oli mustaa, hiilistä maata, jossa oli runsaahkosti eläinten luita. Yksittäisenä lauta ei kerrota rakenteista tällä paikalla.

Luoteisseinän länsiosa kaivettiin viimeisenä. Täällä oli useita kaapeleita eteiserakennuksen luoteisnurkalla eikä siellä kaivettu 35 cm syvemmälle. Sen sijaan eteisen lounaisnurkkaan tehtiin liki metrin syvyinen kaivanto. Kallio tuli luoteisseinän länsiosan pitkällä sivulla vastaan noin 40-50 cm syvyydessä. Täälläkin kallio oli leikattu rakennuksen perustuksia varten.

AKDG 5125:8. Luoteisseinän itäosa, koillisesta. Kuvaaja: Satu Koivisto.

AKDG 5125:9. Löytöjä C86 kaivannosta. Kuvaaja: Satu Koivisto.

AKDG 5125:7. Luoteisseinän profiilia, luoteesta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

AKDG 5125:13. Kallion pinta luoteisseinän länsiosan kaivannossa, lounaasta. Kuvaaja: Janne Hymylä.

AKDG 5125:15. Kaivun lopputilanne rakennuksen koillisseinällä, kaakosta. Kuvaaja: Janne Hymylä.

AKDG 5125:16. Puujänne luoteisseinän itäosan profiilissa, kaakosta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

AKDG 5125:18. Yleiskuva luoteisseinän itäosan kaivannosta 20.2.2017, koillisesta. Kuvaaja: Petro Pesonen.

5. Yhteenveto

Suomenlinnan linnoituksen Iso Mustasaarella tehtiin syksyllä 2016 arkeologista valvontaa rakennuksen C86 (sotilaskeittiö, työsiirtolan toimisto) seinustalla. 1970-luvulla rakennuksessa on tehty peruskorjaus, jolloin alapohja on uusittu maanvaraisena ilman kuivatusrakenteita. Koska julkisivuissa on näkynyt kapillaarista kosteuden nousua ja on herännyt epäily sisäilmaongelmista, salaojitetaan rakennus ja tässä yhteydessä seinänvierustoja kaivetaan auki. Rakennus C86 on alun perin vuonna 1841 rakennettu sotilaskeittiöksi ja myöhemmin se toimi sotilaiden majoitustilana, pesulana ja viimeksi, vuodesta 1971 alkaen rakennus on ollut Suomenlinnan Työsiirtolan toimistona. Suomenlinnan hoitokunta tilasi arkeologisen valvonnan Museoviraston Arkeologisilta kenttäpalveluilta. Valvonta toteutettiin samaan aikaan rakennuksen C83 koekäivauksen kanssa syys-lokakuussa 2016.

Kaivutyöt tehtiin työsiirtolan toimesta vankityövoimalla, työvälineenä käytettiin lapiota. Tästä johtuen eteneminen oli niin hidasta, että valvonta ei ollut jatkuvaa. Yhteensä talon seinän vierustoja kaivettiin auki 36,83 m² talon koillis- ja luoteisseinustoilla. Paikoin pinnan alla oli tiilensekaisia purkukerroksia ja koillisseinällä oli kallion pinnalla hiilinen kerros, mutta mitään varsinaista kulttuurikerrosta ei kaivetulla alueella ollut. Rakenteitakaan ei tullut vastaan. Kallio tuli vastaan 30-50 cm syvyydellä maan pinnasta ja siellä missä se saatiin kaivamalla näkyviin, erottui selvästi kuinka kalliota on leikattu talon perustuksia varten.

Lähteet

Arkistot

Kansallisarkisto, Helsinki: Venäläiset sotilasasiakirjat, venäläisen insinöörikomennuskunnan piirustusarkisto. Kungliga krigsarkivet, Tukholma: Sveaborg-kokoelma (aineisto oli käytössä digitoituna Museoviraston palvelimelta).

Museoviraston arkisto, Helsinki: Laulumaa V. & Lagerstedt, J. 2013. Helsinki, Suomenlinna – Suomenlinnan kaupunkiarkeologisen selvityksen päivitys.

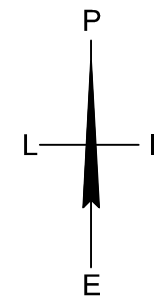
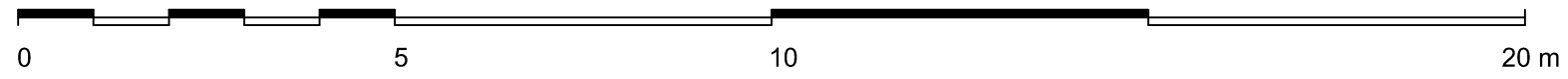
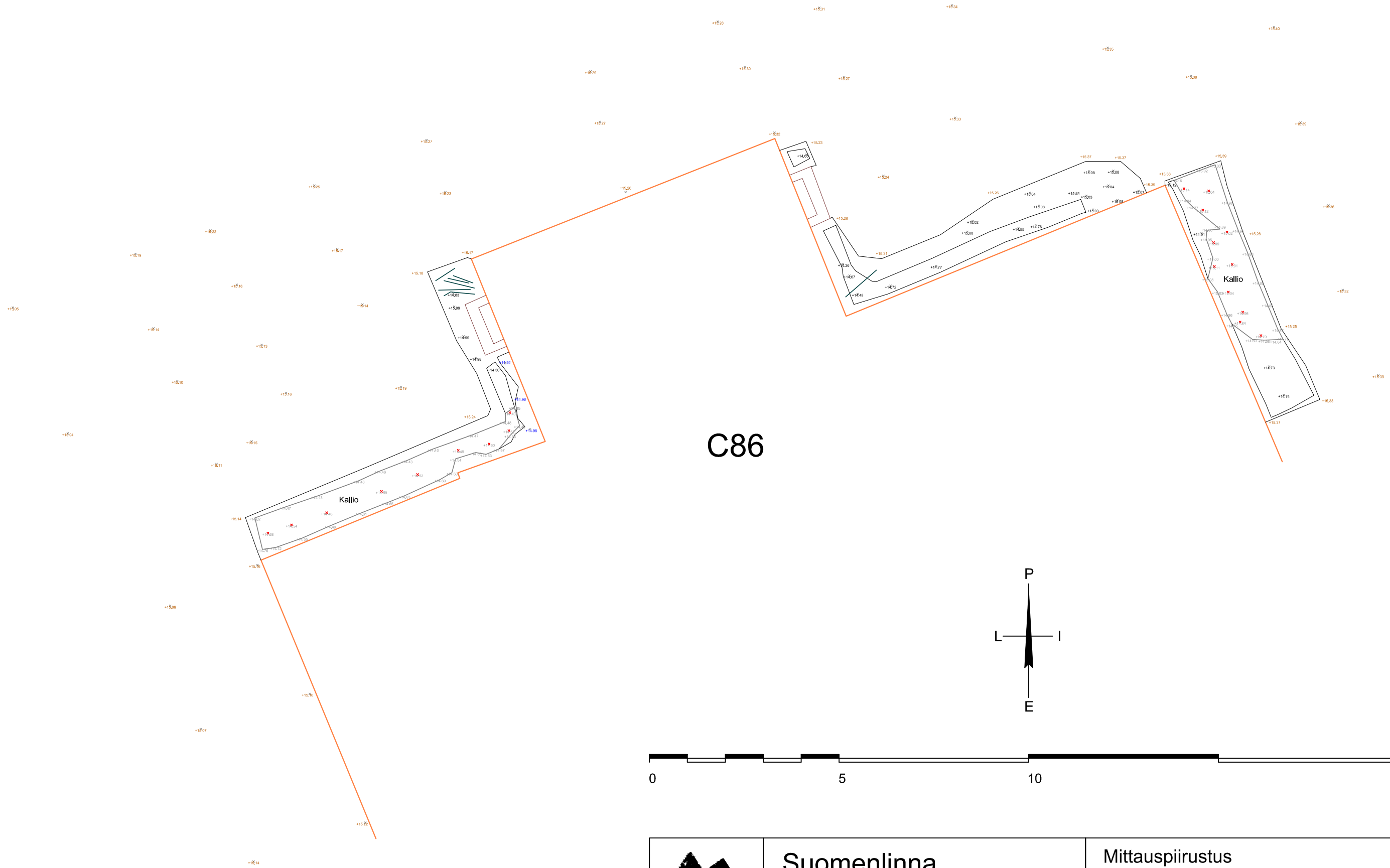
Painetut lähteet

Suomenlinnan rakennusten historia 1997. *Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 17*. Helsinki: Suomenlinnan hoitokunta.

Digitaalikuvaluettelo

Valokuvat on talletettu WebMusketti-järjestelmään.

AKDG 5215	Aihe	Kuvaaja
1	Hiilikerros näkyvässä kaivannon profiilissa, lounaasta.	Petro Pesonen
2	Kaivutilanne koillisseinällä 14.9 iltapäivällä, pohjoisesta.	Petro Pesonen
3	Rakennus c86 työmaa aidattuna, koillisesta.	Petro Pesonen
4	Kaivutilanne koillisseinällä 15.9 aamupäivällä, luoteesta.	Petro Pesonen
5	Luoteisseinän kaivutilanne 19.9 aamupäivällä, koillisesta.	Petro Pesonen
6	Luoteisseinän kaivutilanne 40 cm syvyydelle, tilanne 22.9 päivällä, koillisesta.	Petro Pesonen
7	Luoteisseinän profiilia, luoteesta.	Petro Pesonen
8	Luoteisseinän itäosa, koillisesta.	Satu Koivisto
9	Löytöjä C86 kaivannosta.	Satu Koivisto
10	Rakennuksen C86 itäpääty, koillisesta.	Satu Koivisto
11	Luoteisseinän länsiosa, luoteesta.	Satu Koivisto
12	Rakennus C86, luoteesta.	Satu Koivisto
13	Kallion pinta luoteisseinän länsiosan kaivannossa, lounaasta.	Janne Hymylä
14	Rakennuksen perustusta luoteisseinän eteizrakennuksen läntisessä sisänurkassa, luoteesta.	Janne Hymylä
15	Kaivun lopputilanne rakennuksen koillisseinällä, kaakosta.	Janne Hymylä
16	Puujääne luoteisseinän itäosan profiilissa, kaakosta.	Petro Pesonen
17	Puujääne ja tummaa kerrosta sen alla luoteisseinän itäosan profiilissa, kaakosta.	Petro Pesonen
18	Yleiskuva luoteisseinän itäosan kaivannosta 20.2.2017, koillisesta.	Petro Pesonen

 Museovirasto puh. (09) 40501	Suomenlinna C86 Työsiirtolan toimisto	Mittaussiirustus Kaivannot ja korkotiedot	
	Museovirasto ARTI Arkeologiset kenttäpalvelut Janne Hymylä	Mk 1:100 18.10.2016	ACAD2010
			Koord. ETRS-GK25 Korkouus N2000